

Добривоје Јевђић

ПЕТНАЕСТ ГОДИНА НИШКОГ ГРАФИЧКОГ КРУГА

Набрао се јубиларни број година Нишког графичког круга: три пута по пет - петнаест. И прилика је да се сумирају резултати, наведу занимљиви подаци, помену имена најзаслужнијих (и сарадника, без којих резултата не би било). Коначно, да се распростре мапа и да се сагледа како су се преко земљиног шара из почетног (нишког) круга ширили кругови уметничке активности и културне сарадње, све до најудаљенијих места на планети, на једној страни до Јапана, на другој до Канаде.

У култури и уметничком стваралаштву мало шта бива ни из чега и преко реда. Појаве настају кад се за њих сложе прилике. Кад се све са свиме повеже, што може бити услов и узрок настанка новине. Пре свега, кад сазру свест окружења и самосвест стваралаца, који су спремни да своје специфичне (стваралачке) потенције спрегну са подстицајима из наслага културне баштине.

Од Наисе до савременог Ниша много је воде протекло Нишавом, многима је изразит амбијент култивисао осете, осећања, сензибилитет; у многима је сазрела потреба да баш ту где су, саберу стваралачке моћи и започну активности којима ће се потврдити као једнаки са најбољима у другим, великим и извиканим културним срединама.

Није, дакле, случајно дошло до разговора и договора о оснивању удружења специфично креативних грађана Ниша - Нишки графички круг.

Потреба за таквом организацијом је исказана (једне вечери, с јесени 1994. године, у атељеу Славољуба Станковића) од стране Петра Огњановића и Славољуба Станковића, којима је професионална и

животна преокупација била уметничко, ауторско стварање и, следствено, популарисање графике.

Било је тада у граду већ више школованих графичара, најмање двадесет; било је институција у којима се о графици бринуло: постојала је Уметничка школа (која је током времена мењала називе), био је и прошао први степен београдске Академије примењене уметности овде у Нишу; било је издавача и новина који су за своја издања тражили адекватну графику; штампарија је такође било, а оне су, не очекујући и не тражећи накнаду, графичарима омогућавале да отисну матрице припремљене на линолеуму, дрвету, бакру или цинку; а било је и десетак преса у атељеима (да ли су то заиста били атељеи?) самих уметника. Народни музеј је у своје збирке примао графику. Галерија савремене ликовне уметности такође. На Ликовној колонији Сићево често су боравили и графичари, па ако ту и није тада извођена графика, о њој се разговарало. У многим цртежима који су ту настали видела се будућа графика. Свакако је имало утицаја и то што су поводом својих изложби, а и другим поводима, у Ниш долазили значајни графичари - Јакац, Карановић, Луковић, Нагорни и ко још не. Живо је било сећање на последње дане Другог светског рата и прве дане слободе, кад су се за информисање и пропаганду у картону (јер другог материјала није било) резале матрице за плакате, пароле, летке.

Разговор предвече у атељеу Славољуба Станковића, а саговорници су били домаћин Славољуб и гост Петар Огњановић, изродио се у договор о оснивању Нишког графичког круга.

Из свега напред реченог може се закључити да се такав разговор морао десити и да му је исход морао бити такав какав је и био.

Па ипак, могао је да се не деси баш тад и баш ту, да баш ти који су се ту затекли нису били до краја свесни могућности и потребе да се импресивна стваралачка пракса расутих и неповезаних појединаца удене у организациони склад Нишког графичког круга. Као ствараоци, они су имали узоре пред собом, а као педагози следбенике за собом - потенцијалне сараднике из оба смера.

На њихов подстрек, а под геслом *Да њорраде њресе*, уследио је састанак десетак најактивнијих графичара у Културно-просветној заједници Ниша, која је тих година пружала уточиште и давала подршку колективном уобличавању културних и уметничких настојања.

И одмах су конципирана правила, израђен нацрт знака, урађен програм активности, одређен дан за окупљање чланова Круга, подељена су задужења.

За награђивање, предвиђен је и графички уобличен *Мали њечай*.

Током разговора, који су сваке недеље у одређени дан одржавани под кровом Културно-просветне заједнице, изграђивани су критеријуми и вредносне карактеристике, које је НГК потом остваривао током свих петнаест година досадашњег постојања:

- Нишки графички круг је нестраначка организација графичара, чије језгро чине графичари из Ниша, а шире чланство и остали врсни графичари из других средина, уколико (и колико) се укључују у активности НГК-а. Основни циљ му је неговање, популарисање и пласман ауторске графике.

- Колегијални, колективни (у правом смислу сараднички) рад на остваривању циљева и задатака, уз стриктно поштовање додељених задужења.

- Чисте уметничке и културне побуде предузетих активности.

- Систематичност и годишња периодичност активности.

- Стално настојање да се примете нове креативне личности у области графике и да се мотивишу за деловање у НГК-у.

- Једнако настојање да се чланови НГК-а колективним или појединачним изложбама представе у другим срединама, и да се из других (домаћих и иностраних) средина привуче сарадња.

- Да се заслужена хвала (и захвалност) искаже највреднијим графичарима, али и појединцима или институцијама, који помажући НГК, у ствари помажу оно што је креативно у култури и што је у корист народа.

- Непомућена ауторитативност и стручност у критичком просуђивању о вредности графика, нарочито приликом одлучивања о наградама и признањима.

- Флексибилност при димензионисању активности према креативном потенцијалу стваралаца који чине Круг, и према актуелним организационо-материјалним приликама за деловање НГК-а.

- Перманентна будност сваког појединца у Кругу, и Круга у целини, да се не пропусти ниједна повољна прилика за остваривање програма и циљева НГК-а.

- Преферирање *мале графике* као екстракта графичке и графичарске виртуозности, посебно погодног за комуникацију и пласман.

- Једнака наклоност према свим концептуалним приступима, техникама и поступцима, почев од дрвореза, па до компјутерске графике.

Организација без службених просторија за рад, без административног и услужног особља, без телефона и без писаће машине или компјутера неопходних за комуникацију, а што је

најважније - без сопствене галерије, свих петнаест протеклих година живела је захваљујући непосусталом активизму главнине зачетног скупа и оних који су током година били привлачени у матицу активности.

Град је повремено мрвицама својих финансија помагао. Главна помоћ је, међутим, стизала од љубитеља графичке уметности, младих пословних људи, који су своје пословне објекте *ad hoc* претварали у галерије, уз то пружали финансијску и техничку помоћ да се оствари преписка, штампају каталози, приме и угосте излагачи из других средина, да се на цивилизован и домаћински начин реализују отварања изложби.

Ако је и било неких неизвесности, оне су се тичале материјалних прилика за остваривање програма, а не концепта и програмске оријентације.

Уосталом, било је узора:

Београдски *Графички колектив* био је, као што је још увек, угледна (и огледна) културна установа, која негује естетске стандарде савремене графике и, поред излагачке активности, систематски ради на популарисању графике, па и на комерцијалном пласману.

Један број уметника који слове за Нишлије, сразмерно својим уметничким донетима био је већ укључен у активности *Графичког колектива*.

А и Ликовна академија у Београду, са класом у којој је негована графика и са колосалном збирком графика, коју је од њеног заснивања зналачки и предано водио знаменити графичар Бошко Карановић, наводила је на закључак да је индивидуални, ауторски рад, основна претпоставка, али да он мора бити подржан пажњом организације, која уважава вредности у свом домену, прибира их, излаже, награђује, показује и срединама изван оне (и далеко од оне) у којој живе сами ствараоци, графичари.

Ти узорци су били подстицај за предузимљивост и промишљен приступ ствари, али и за чистоту естетских критеријума.

Концепт НГК-а је зато од почетка био једноставан, јасан, подстицајан, далекосежан по ономе што се очекивало да буде његова реализација.

А током свих досадашњих петнаест година још је суптилизиран умном преписком (Бошко Карановић) и есејистичким промишљањем битних питања у вези са графиком уопште и посебно са савременом графиком (Богдан Кршић, опет Бошко Карановић, Зоран Марјановић, Ана Матић, па и писац ових редова - Добривоје Јевтић), што се може видети у каталозима који су ишли уз изложбе.

Штампа, радио и телевизија медијски су изблиза пратили пулсирање Нишког графичког круга и ширили глас о томе.

И, сва базирана на доброј вољи и професионалном опредељењу његових припадника, активност Круга је истрајавала из године у годину као једна од основних црта актуелне уметничке креативности у Нишу.

Већ прва изложба, организована од 16. децембра 1994. године у Галерији *Рам-Арт*, успоставила је излагачке стандарде и на дуго време привукла пажњу културне јавности. С разлогом је означена као промотивна.

Следећи тај пример, у наредном периоду редовно је пред крај сваке године организована годишња изложба, као сума резултата сопствене стваралачке кондиције и остварене сарадње са графичарима из земље и иностранства. А током сваке године су оствариване и везне активности: дискусионни састанци чланова НГК-а, учествовање чланова Круга на значајним изложбама графике у земљи и иностранству, организовање самосталних изложби најбољих графичара из суседних земаља, репризирање годишње изложбе у више градова Србије, инструктивно демонстрирање графичких техника и сл.

Поред годишњих изложби, које су увек представљале евидентну суму стваралачких домета, у читавом петнаестогодишњем периоду најзначајнији резултати су интензивна сарадња са графичарима из суседних (балканских) земаља, која је доведена на ниво тројне сарадње три балканска културна центра - Ниша, Софије и Скопља, затим изложбе у Нитри и Братислави (Словачка, изложбе у више градова Бугарске - Софија, Балчик, Пловдив, Трново, Варна...), те изложба у Торонту (Канада).

На сваком правцу активности по неки члан НГК-а је имао пресудну улогу. Славољуб Станковић и Ана Матић су имали видне заслуге за визуелни идентитет НГК-а, јер су своје графичарске способности штедро исказивали у уобличавању каталога, плаката, позивница. Ана Матић је још и писала луцидне текстове о графици и Нишком графичарском кругу, који су затим објављивани у каталозима. Бранко Николов је отварао путеве и пробирао садржаје за јединствено балканско подручје у области графике. Љубиша Брковић, Слободан Радојковић, Ивана Станковић, Весна Павловић, Ирена Пејчић, Звонко Николић, Миодраг Анђелковић и остали из основне поставке НГК-а, прихватили су и остваривали бројне стручне и организационе послове. Петар Огњановић је учествовао у свему, дајући меру и тон.

Како су године одмицале, продубљивала се сарадња са културним центрима, са значајним резултатима и импресивном традицијом у неговању графике. Актери су јој били значајни ствараоци у тим срединама. У Београду Бошко Карановић, Миодраг

Нагорни, Велизар Крстић, Драган Цоха... У Приштини Нишлија Зоран Марјановић и Зоран Јовановић Добротин, у Софији Бранко Николов (који је био једнако плодан и једнако агилан у сарадњи и овде и тамо), у Скопљу Мирко Вујић и Зоран Јакимовски. Проширивању сарадње са удаљеним културним центрима веома су доприносили и нови кадрови, стасали у подстицајној клими НГК-а, Ана Матић и Ана Радичевић Бонцић. Прва из Цетиња, а друга из Новог Сада, пошто су обе добиле места на тамошњим ликовним академијама. Сажето речено: ко се где нашао, отуд је одржавао и култивисао сарадњу са Нишким графичким кругом.

Но, опет, да око Круга није био круг, узалудна би била настојања самих графичара. НГК није имао своју изложбену просторију, галерију, али је имао пријатеље и сараднике у новом слоју пословних људи. Захваљујући њима добијао је просторе каквим су они располагали, час веће, час мање, час погодније, а час мање погодне за излагање. Умешно и ненаметљиво гостопримство је, међутим, било важно. Оно је умногоме давало тон организованим догађајима. Па, ако је то што НГК није имао сопствену галерију веома отежавало рад на организовању изложби и других пропратних манифестација, сељакање из просторије у просторију и из једног у други део града имало је и позитивну страну - чинило је да се графика увек нађе у новом окружењу и макар мало прошири своје кружно пулсирање према потенцијалним љубитељима и, евентуално, купцима.

Тај круг око Круга чинили су Галерија *Рам-Арт* (и њен власник Звонимир Станковић), Галерија *Култ* (и њени сувласници Дејан Мишевић и Тони Чершков), Књижарско-издавачко предузеће *Стеван Сремац* (и његов тадашњи директор), Галерија савремене ликовне уметности (и њен уметнички директор Милица Тодоровић), Нишки културни центар и Галерија *Вечити иркак* (Дејан Мишевић). Њима у великој мери треба захвалити што је током читавих петнаест година одржана, и чак обogaћивана матична делатност Нишког графичког круга у његовој матичној средини.

Међутим, треба имати у виду да је активност Нишког графичког круга покренута и да се одвијала у периоду који у читавом свету следи за време графике, кад је уметничка, ауторска графика постала консеквенца преобила визуелних комуникацијских процеса, те је у доброј мери преузела примат од других видова ликовног стваралаштва, често и тако што би се у њих уткала као доминантно својство. Графизам - графички поступци и графички ефекти - био је обузео (а та обузетост још траје) читаву сферу уметнички (и предузетнички) остварене ликовности.

Нишки графички круг је деловао у таквој духовној клими, у оној мери у којој су глобални процеси стизали до наших подручја.

У сваком случају, експонате на његовим изложбама красила је пре креативна експерименталност, но академска целомудреност.

Иновативна свежина долазила је и отуд што су из године у годину у Круг пристизали млади ствараоци са знањима и осећањима својственим младалачкој отворености.

Но, никад није губљено из вида да бављење графиком подразумева перфектно познавање техника и технологија, и знање како то спајање и раздвајање различитих материјала производи уметничко чудо.

А треба такође имати у виду да је НГК покренут и деловао у периоду невероватних друштвених турбуленција. Једна идеологија је узмицала са свих меридијана на којима је била владајућа, а држава нам се урушавала и распадала, па то није могло да не утиче на конкретне услове за уметничко стварање и културно деловање. Ако не баш све, много тога је било противно настојањима да активности таквих организација као што је НГК несметано пулсирају, почев од места где су утемељене. Ратови и НАТО агресија, па санкцијама наметнута изолација земље, одвраћали су пажњу од свега суптилног и свега што се није тицало голог преживљавања.

НГК је превладавао тешкоће и остваривао резултате тиме што је био добровољна и добронамерна организација креативних појединаца, а не етаблирани изданак система.

У неку руку био је реликт ранијих форми организовања, које су се заснивале на неплаћеном раду професионалаца, као и аматера.

Учињено је и много више него што су опште прилике дозвољавале, зато што су даровити уметници у овом случају били довољно домишљати и приликом подузимања организацијских послова. Тиме су, наравно, платили цену која нигде није књижена.

Навршило се петнаест година узорне креативне делатности у организационим условима који су сад већ превазиђени. Надаље би требало да НГК буде удомљен у Галерији савремене ликовне уметности или Нишком културном центру, ако већ не буде (што је најпожељније) самостална културна институција у рангу водећих, какве су већ поменуле.

Остварени резултати представљају драгоцену традицију, па почев од њих треба надаље радити.

Од Константина Великог до ових дана, Ниш је значајно место у земљи и у свету, па би морао организовано да развија и умножава подухвате за које су темеље поставили његови најкреативнији и најпредузимљивији грађани.

Ако се не идентификује аква-парковима и зоо-вртovima, морао би да стваралачке резултате који се у њему постижу организационо

артикулише преко градског и националног, до интернационалног нивоа.

Када је графика у питању, чињеница је да актуелно занимање за њу у овој средини потврђује деловање Кабинета графике у Народној библиотеци *Сиван Сремац* и пре две године основана Графичка радионица у Сићеву, која је форма активности Галерије савремене уметности.

Треба ли објашњавати да би професионално постављен НГК био средишња и медијаторска институција између Радионице и Кабинета.

Они у Нишу који дане и живот проводе с мишљу о графици, уверени су да би оптимално решење било да се успостави институционална основа за неговање, пропагирање и пласман нишке, балканске, европске и, потом, светске графике - путем годишњих, бијеналних, тријеналних и квадријеналних активности и манифестација.

Ниш то може. У времену графике, билбордима треба да подастре оно што је суптилни уметнички домет, те да према навали визуалија успостави психичку и естетску равнотежу, што је услов (један од услова) за лагодан и срећан живот његових грађана.